

(Nyelvi) emberi jogok és/vagy biztonságpolitika¹

KONTRA MIKLÓS²

A létező emberi jogi szabályozások és a nyelvi jogi szabályozások nem különösebben hatékonyak. Emberiesség elleni bűncselekmény és emberiesség elleni bűncselekmény között az az egyik különbség, hogy van, akit ilyen bűncselekményért életfogytig tartó börtönre ítélnék (Mladić), s van, akit futni hagynak (azoknak az államoknak a zömét, amelyek alámerítő oktatással asszimilálják nyelvi kisebbségeiket).

A műhely-konferenciánkhöz írt tájékoztatójában Andrassy György a nyelvi jogok nemzetközi elismerésének magasabb szintre emeléséhez új érvek felkutatását szorgalmazta, s célként azt jelölte meg, hogy a tanácskozás „hozzájáruljon az ilyen érvek felkutatásához, bemutatásához és megvitatásához, illetve általában az érvek szerepének tisztázásához”. A nyelvi jogi érvek szerepének vizsgálatához egy tágabb kérdést is szóba kívánok most hozni: a kisebbségek nyelvi jogi védelmét veszélyeztetik-e biztonságpolitikai érdekek?

Ezt a konfliktust éles reflektorfénybe állította Ukrajna az utóbbi öt évben. Ha az európai szervezetek passzivitásukkal bűnrészesek lesznek az ukrainai regionális és kisebbségi nyelveken folyó oktatás erodálásában, az olyan precedenst teremthet, aminek következtében egy kisebbséget bármikor meg lehet fosztani azoktól a jogaitól, amelyeket korábban megszerzett egy államban. A homogén nemzetállamokat építő országokat Ukrajna példája arra sarkallhatja, hogy erre az útra lépjenek, ami új európai konfliktusokat eredményezhet. Be fogom mutatni, hogy ami súlyos nemzetközi konfliktushoz vezetett, és tanácstalanságot szült a NATO-ban, az nyelvészek számára elég könnyen kezelhető ügy lenne.

A nyelvi emberi jogok és a biztonságpolitika szembeállítása csak pusztító hatású lehet. Viszont ezeknek a jogoknak és a biztonságpolitikai érdekeknek együttes érvényesítése lehetséges, és ez a konfliktuskezelés legjobb módja.

Kulcsszavak: nyelvi emberi jogok, emberiesség elleni bűncselekmények, biztonságpolitika, hozzáadó nyelvpedagógia, ukrán nyelvpolitika

- 1 E dolgozat második fele, a „Nemzetközi reakciók” résztől kezdődően, nagyrészt felhasználja Csernicskó Istvánnal írt, 2022-ben megjelenő tanulmányunk vonatkozó részeit. István Csernicskó – Miklós Kontra: The Linguistic Human Rights Plight of Hungarians in Ukraine. In Tove Skutnabb-Kangas – Robert Phillipson (szerk.): *The Handbook of Linguistic Human Rights*. Oxford, Wiley–Blackwell, (megjelenés alatt).
- 2 DSc, Károli Gáspár Református Egyetem és II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, e-mail: kontram@gmail.com

(Linguistic) Human Rights and/or Security Policy

Current international Human Rights obligations and language rights declarations have not proved particularly effective. For a crime against humanity a person may be sentenced to life imprisonment (e.g., Ratko Mladić for the Srebrenica massacre), but other perpetrators often go unpunished: for instance, most of those States which assimilate their linguistic minorities through submersion education programs.

In his call for this conference, Professor György Andrásy urged us to find new arguments that might help to raise international language rights standards, and clarify the role of arguments in general. In this context I will address a wider issue: Does security policy pose a threat to minority language rights?

These challenges have been highlighted by conflicts in Ukraine over the past five years. If the Council of Europe, the European Union, and NATO become complicit in Ukraine's erosion of regional and minority languages, a precedent may be set whereby a linguistic minority can be deprived of the rights they previously enjoyed in their State. The example of Ukraine may be followed by other States in building homogeneous nation-states and could well lead to new conflicts in Europe. In this paper I will show that what has created a serious international conflict and paralysis in NATO could be handled quite straightforwardly by linguists.

Keywords: linguistic human rights, crimes against humanity, security policy, additive language teaching, Ukrainian language policy

A nyelvi emberi jogok olyan egyéni és kollektív nyelvi jogok, amelyekkel minden ember rendelkezik ember volta okán azért, hogy kielégíthesse alapvető szükségleteit, és hogy méltóságteljes életet élhessen. Elvileg a nyelvi emberi jogok annyira elidege-níthetetlen jogok, hogy egyetlen állam vagy személy sem sértheti meg őket.³

1. Emberiesség elleni bűncselekmények

A srebrenicai tömeggyilkosságokért felelős Ratko Mladićot a hágai Nemzetközi Törvényszék 2017-ben elítélte népirtásért, *emberiesség elleni bűncselekményekért* és háborús bűncselekményekért. 2010-ben a szociolingvista Tove Skutnabb-Kangas és az emberi jogokat kutató jogász Robert Dunbar egy olyan kötetet publikáltak, amelyben az oktatáspolitikák és oktatási gyakorlatok olyan példáit elemzik, öt konti-

3 Lásd Tove Skutnabb-Kangas – Robert Phillipson (szerk.): *Linguistic Human Rights: Overcoming Linguistic Discrimination*. Berlin, Mouton de Gruyter, 1994; Miklós Kontra et al. (szerk.): *Language: A Right and a Resource, Approaching Linguistic Human Rights*. Budapest, CEU Press, 1999; Tove Skutnabb-Kangas: *Linguistic Genocide in Education – or Worldwide Diversity and Human Rights?* Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum, 2000; Tove Skutnabb-Kangas – Robert Phillipson (szerk.): *The Handbook of Linguistic Human Rights*. Oxford, Wiley–Blackwell, (megjelenés alatt).

nensről vett és jól dokumentált esetekkel, amelyeket a kifejezés jogi értelmében *emberiesség elleni bűncselekményeknek* lehet, kell nevezni.⁴ A *nemzeti kisebbségek oktatási jogairól szóló hágai ajánlások és értelmező megjegyzések* című EBESZ-dokumentum szerint: „A tananyagot kizárólag a hivatalos nyelven tanító, a kisebbségekhez tartozó gyermekeket a többségekkel egy osztályba integráló alámerítési típusú megközelítések nincsenek összhangban a nemzetközi normákkal.”⁵ Az ilyen *alámerítő oktatást* (*submersion education*) a világ legtöbb országában eltűrik, az USA-tól Magyarországon át Kínáig vagy Svédországtól Ausztráliáig.

Egy nyelvésznek, aki tehát nem jogász, engedtesék meg kimondani, hogy emberiesség elleni bűncselekmény és emberiesség elleni bűncselekmény között az az egyik különbség, hogy van, akit ilyen bűncselekményért életfogytig tartó börtönre ítélnék (Mladić), s van, akit futni hagynak (azoknak az államoknak a zömét, amelyek alámerítő oktatással asszimilálják nyelvi kisebbségeiket).

Feltehetjük a kérdést: miért tűrik el az ilyen oktatást a világ majd minden országában? Végül is Skutnabb-Kangas és Dunbar⁶ meggyőzően bemutatják, hogy jogi értelemben az ilyen alámerítő oktatás emberiesség elleni büntettnek is minősíthető. Idézik a kisebbségi oktatásról valaha készült legnagyobb kutatás néhány következtetését is, amely szerint a másodnyelvű (többségi nyelvű) oktatásban részt vevőknél a siker legjobb előrejelzője az anyanyelven folyó oktatás hossza: minél tovább tanul a gyermek anyanyelvén, annál sikeresebb lesz a többségi tannyelvű oktatásban.⁷ Skutnabb-Kangas és Dunbar idézik Grint is,⁸ aki azt írja, hogy erős közgazdasági érvek is vannak arra, hogy feltételezzük: a regionális és kisebbségi nyelvek védelme és fejlesztése jóléti szempontból (gazdaságilag) is helyeselhető függetlenül attól, hogy figyelünk-e a morális szempontokra. Az a gyakran hallható kérdés, hogy „vajh megengedheti-e magának államunk, hogy anyanyelvi alapú többnyelvű oktatási programokat működtessen”, rosszul van föltéve. Skutnabb-Kangas és Dunbar szerint a helyes kérdés így hangzik: Hogyan engedheti meg magának egyetlen állam is azt, hogy ne működtesse az ilyen oktatási programokat? A szerzők persze nem naivak. Számos okot felmutatnak: a többségi nyelvek beszélőinek zöme érzéketlen a kisebbségi nyelveket beszélők gondjaira, mivel egyszerűen nincs tudomásuk a nyelvi elnyomásról; az őshonos kisebbségi nyelvekről szóló vitákban az ilyen nyelvek beszélőinek nincs hangja, őket alig kérdezik meg;

4 Kontra Miklós: *Felelős nyelvészet*. Budapest, Gondolat, 2019. 25–29.

5 EBESZ: *A nemzeti kisebbségek oktatási jogairól szóló hágai ajánlások és értelmező megjegyzések* (1996. október). 16–17.

6 Tove Skutnabb-Kangas – Robert Dunbar: *Indigenous Children’s Education as Linguistic Genocide and a Crime Against Humanity? A Global View. Gáldu Čála, Journal of Indigenous Peoples Rights*, (2010), 1. 90.

7 Wayne P. Thomas – Virginia P. Collier: *A National Study of School Effectiveness for Language Minority Students’ Long-Term Academic Achievement*. George Mason University, CREDE (Center for Research on Education, Diversity & Excellence), 2002. 7.

8 François Grin: *Language Planning and Economics. Current Issues in Language Planning*, 4. (2003), 1. 26.

a lingvicizmus⁹ sokkal rafináltabb módja egy nyelv használata megakadályozásának, mint a brutális, nyílt kínzás vagy bebörtönzés; a kormányok tudatában vannak annak, hogy a kisebbségek többségi tannyelvű oktatásra kényszerítése milyen negatív hatásokkal jár, de sikeresen állíthatják ennek ellenkezőjét stb.

2. A létező jogi szabályozások nem különösebben hatékonyak

Molnár¹⁰ arról tudósít, hogy az összes európai ország szemel hunya a migránsok és menekültek jogainak megtiprása felett: „A görög–töröktől a szerb–magyaron át az olasz–francia határig sok helyen verik meg, félemlítik meg vagy lopják meg a határőrök a menedékkérőket.” Fiala-Butora János összehasonlító elemzéssel bemutatta, hogy az Európa Tanács két monitorozó testülete (a Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről Tanácsadó Bizottsága és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája Szakértői Bizottsága) a szlovákiai kisebbségi nyelvi jogok érvényesülését igen eltérően értékelte 2014–2015-ben.¹¹ Például a Charta Szakértő Bizottsága felszólította Szlovákiát, hogy igazítsa a nyelvhasználati pénzbüntetésekre vonatkozó jogszabályait a Charta elveihez, de a Tanácsadó Bizottság meg sem említette a kirótt pénzbüntetéseket. Az európai kisebbségek 2019. évi nyelvi jogi helyzetét áttekintő tanulmányában Nagy Noémi megállapította, hogy a Tanácsadó Bizottság és a Szakértői Bizottság ismétlődő ajánlásai gyakran süket fülekre találnak.¹² Végül még egy példa: a 2009. évi szlovák államnyelvtörvény módosításáról írt elemzésükben Wardyn és Fiala megállapították, hogy a Charta és a Keretegyezmény szakértői jelentései és ajánlásai semmi kétséget nem hagynak afelől, hogy az új törvény jelentős visszalépés a két egyezmény nemzetközi standardjaitól.¹³

A műhely-konferenciánkhoz írt tájékoztatójában Andrassy György a nyelvi jogok nemzetközi elismerésének magasabb szintre emeléséhez új érvek felkutatását szorgalmazta, s célként azt jelölte meg, hogy a tanácskozás „hozzájáruljon az ilyen érvek felkutatásához, bemutatásához és megvitatásához, illetve általában az érvek szerepének tisztázásához”. A nyelvi jogi érvek szerepének vizsgálatához egy tágabb kérdést is

9 Lingvicizmus – nyelvi alapon meghatározott csoportok közötti egyenlőtlenséget szolgáló hiedelmek, attitűdök és cselekedetek; olyan struktúrák és gyakorlatok, amelyeket nyelvi alapon meghatározott csoportok közötti egyenlőtlen hatalom- és erőforrás-megosztás legitimálására, foganatosítására, szabályozására és reprodukálására használnak Tove Skutnabb-Kangas: *Bilingualism or Not: The Education of Minorities*. Clevedon, Multilingual Matters, 1988. 3.

10 Molnár Zoltán: Az összes európai ország szemel hunya a migránsok és menekültek jogainak megtiprása felett. *24.hu*, 2021. május 12.

11 János Fiala-Butora: Implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities and the European Language Charter: Unified Standard or Divergence? *Hungarian Journal of Minority Studies*, 2. (2018), 7–21.

12 Noémi Nagy: Language Rights of European Minorities in the Administration of Justice, Public Administration and Public Services. International Developments in 2019. *European Yearbook of Minority Issues*, 18. (2021), 1. 140.

13 Łukasz Wardyn – Jan Fiala: The 2009 Amendment of the Slovakian State Language Law and its Impact on Minority Rights. *Polish Yearbook of International Law*, 29. (2009), 173.

szóba kívánok most hozni: a kisebbségek nyelvi jogi védelmét veszélyeztetik-e biztonságpolitikai érdekek?

Ezt a konfliktust éles reflektorfénybe állította Ukrajna az utóbbi öt évben. 2017. szeptember 28-án hatályba lépett egy ukrainai oktatási kerettörvény, ezt követte *Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról* című törvény, amit a kijevi parlament 2019. április 25-én fogadott el. Ez a jogszabály kötelezően előírja az államnyelv használatát a társadalmi élet minden területén. E törvényről Cserniczkó István és munkatársai¹⁴ megállapították, hogy előírásai „gyakorlatilag megszüntették a regionális vagy kisebbségi nyelveknek (e fogalmat a törvény egyébként nem alkalmazza) a társadalmi és közéletben való használatának a lehetőségét”.¹⁵ Dokumentálták a mai Kárpátalja területén 1867 és 2017 között érvényben volt nyelvi jogi szabályozásokat, megállapítván hogy 150 éven keresztül mind a hat államban, amelyhez Kárpátalja tartozott, biztosították az anyanyelven történő oktatást, amit az új oktatási kerettörvény a kisebbségeknek csak óvodában és az első négy osztályban enged meg. A kötethez írt utószavában¹⁶ Skutnabb-Kangas a 2017-es törvényt az oktatási nyelvi genocídium¹⁷ nyilvánvaló esetének hívja.

3. Nemzetközi reakciók

A 2017. évi oktatási kerettörvény és a 2019. évi ukrán államnyelvi törvény nem felel meg az Ukrajna által ratifikált kisebbségi jogi normáknak. E törvények meglevő jogokat szűkítettek, ami megsérti az ukrán alkotmány 22. (3) cikkelyét, mely szerint meglevő jogok szűkítése az alkotmányba ütközik. Most azonban ilyen jogokat szűkítettek, mivel „Ukrajna a szó nyugati értelmében nem az igazságon és integritáson alapuló állam, és – hasonlóan más törvényekhez – a nyelvhasználatot szabályozó törvényeket nem következetesen alkalmazzák”.¹⁸

Érdeemes feltenni a következő kérdést: Meddig mehet el Ukrajna az európai és ENSZ-egyezmények megsértésében? Tudjuk, hogy „[s]ok állam aláír különböző

14 István Cserniczkó et al.: *Ukrainian Language Policy Gone Astray*. Törökbálint, Termini Egyesület, 2020. 92.

15 István Cserniczkó – Mihály Tóth: *The Right to Education in Minority Languages: Central European Traditions and the Case of Transcarpathia*. Uzhhorod, Autdor-Shark, 2019.

16 Tove Skutnabb-Kangas: Afterword. In István Cserniczkó – Mihály Tóth (szerk.): *The Right to Education in Minority Languages: Central European Traditions and the Case of Transcarpathia*. Uzhhorod, Autdor-Shark, 2019a. 71.

17 „A nyelvi genocídium egyik kitértetett színtere az oktatás, különösen az állami közoktatás. Amikor egy A anyanyelvű kisiskolás csak B tannyelvű iskolába járhat, magyarul, amikor egy állam bizonyos polgárait megfosztja az anyanyelven való iskolába járás lehetőségétől, akkor nyelvi genocídium történik. (Az államok ezt azért tehetik meg könnyen, mert az oktatáshoz való jog emberi jog, de az anyanyelvű oktatáshoz való jog nemzetközi jogi értelemben nem az.)” Kontra (2009): i. m.

18 István Cserniczkó – Csilla Fedinec: Four Language Laws of Ukraine. *International Journal on Minority and Group Rights*, 23. (2016), 4. 579.

egyezményeket, de nem tesz erőfeszítéseket a teljesítésükre”.¹⁹ Amikor a teljesítés kérdéseit vizsgáljuk meg, sokszor kiderül, hogy a nemzetközi szerződések fogatlan eszközök.²⁰

Ukrajna aláírta és ratifikálta a Chartát, de a 2019. évi államnyelvi törvény egyes részei „gyakorlatilag megszüntették a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatának lehetőségeit (a kifejezés elő sem fordul a törvényben) a társas létben és a közéletben. Következésképp a törvény lehetetlenné tette a Charta alkalmazását Ukrajnában.”²¹

A konfliktuskezelés és az emberi jogok érvényesítésének problémáit elemző tanulmányában Fiala-Butora megállapítja,²² hogy „Ukrajna régóta ignorálja az Európa Tanács ajánlásait a Keretegyezmény és a Charta vonatkozásában”, mert a nemzetközi emberi jogi normák érvényesítéséért felelős szervek nem helyezték kellő nyomás alá az országot. Az Európa Tanács Velencei Bizottságának a két törvényt érintő kritikái és ajánlásai nem készítették Ukrajnát a megszorítások enyhítésére.

2018 februárjában és áprilisában Magyarország megakadályozta a NATO–Ukrajna bizottság találkozóit, mondván, hogy lehetetlen támogatni egy olyan ország felvételét a NATO-ba, amely olyan oktatási törvényt léptet hatályba, amely „a kisebbségi jogokat durván csonkítja”. A 2019. decemberi londoni NATO-csúcstalálkozón a magyar külügyminiszter kijelentette: „Nem kérünk extra jogokat a kárpátaljai magyaroknak, csak azokat kérjük, amelyekkel korábban rendelkeztek.”²³ Magyarországot több NATO-tagállam kritizálta, mert szerintük a kisebbségi jogok nem tartoznak a NATO hatáskörébe. „Jens Stoltenberg főtitkár tárgyalásokra szólította fel Magyarországot és Ukrajnát, hogy találjanak megoldást a kisebbségi jogok védelme és Ukrajna nemzeti nyelvének fejlesztése kérdéseiben.”²⁴

Ami súlyos nemzetközi konfliktushoz vezetett, és tanácstalanságot szült a NATO-ban, az nyelvészek számára elég könnyen kezelhető ügy lenne. Ha Ukrajna anyanyelvi

19 Robert Phillipson – Tove Skutnabb-Kangas: Introduction to Volume 4. Language Rights: Challenges in Theory and Implementation. In Tove Skutnabb-Kangas – Robert Phillipson (szerk.): *Language Rights*. Volume 4. London – New York: Routledge, 2017. 6.

20 Lásd Tove Skutnabb-Kangas: *How (Unnecessary) Political Tension Leads to Confusion, Controversies, Contradictions, Inconsistencies and, Ultimately, Lack of Linguistic Human Rights in Education*. Invited Comments Prepared for the Council of Europe Conference “Filling the Frames” to mark the 5th Anniversary of the Entry into Force of the Framework Convention on the Protection of National Minorities, Strasbourg, 30–31 October 2003, továbbá az ENSZ oktatásügyi rapporteurének, a néhai Katarina Tomaševskinek (2005) „színfalak mögötti” beszámolóját és „az emberi jogok vége?” című részt a nyelvi jogokról szóló négykötetes munkában. Katarina Tomaševski: Has the Right to Education a Future within the United Nations? A Behind-the-Scenes Account by the Special Rapporteur on the Right to Education 1998–2004. *Human Rights Law Review*, 5. (2005), 2. 205–237.; Phillipson – Skutnabb-Kangas (2017): i. m. 6–8.

21 László Brenzovics et al.: *The Continuous Restriction of Language Rights in Ukraine*. Berehovo–Uzhhorod, 2020. 88.

22 János Fiala-Butora: The Controversy over Ukraine’s New Law on Education: Conflict Prevention and Minority Rights Protection as Divergent Objectives? *European Yearbook of Minority Issues*, 17. (2020), 1. 258.

23 Hungary to Block Ukraine’s NATO Membership over Language Law. *Reuters*, 2019. december 4.

24 Fiala-Butora (2020): i. m. 245.

alapú kétnyelvű oktatást vezetne be hozzáadó²⁵ módon a felcserélő csak ukránul oktatás helyett, akkor elkerülné azoknak a kisebbségeinek tömeges oktatási nyelvi genocídiumát, amelyeknek anyaországai EU-tagállamok, nem beszélve sok-sok orosz ajkú polgáráról. Külpolitikai és biztonságpolitikai szempontból egy ilyen lépés nagyon kifogná a szelet az oroszok vitorlájából, mert nem lehetne azzal érvelni, hogy az oroszajkúak emberi jogait az ukránok megsértik. Amint Skutnabb-Kangas bemutatja, az alámerítő oktatási programok pusztító hatásai a 18. század közepe óta ismertek, de ennek ellenére „az ilyen programok, melyekben a domináns nyelvet használják az egyetlen vagy a fő tannyelvként, az egész világon folytatódnak”.²⁶

4. Befejezés

Aneta Pavlenkónak igaza van abban, hogy a Chartát a hagyományos európai kisebbségek védelmére hozták létre (amilyen kisebbség a kárpátaljai magyarság is).²⁷ Abban is igaza van, hogy a nem hagyományos orosz ajkú kisebbségek (így például az ukrainai) megmutatták, hogy meg kell különböztetni a veszélyeztetett nyelvek megmentését (*language rights*) a beszélők jogaitól (*speakers' rights*), például attól a jogtól, hogy minden nyelv beszélőjének joga van saját nyelvét használni. Az anyanyelvi alapú két- vagy többnyelvű oktatási programok, szemben a türelmetlen, nemzetállamot építő programokkal, jó megoldást nyújtanak.

Ha az európai szervezetek passzivitásukkal bűnrészesek lesznek az ukrainai regionális és kisebbségi nyelveken folyó oktatás erodálásában, az olyan precedenst teremthet, aminek következtében egy kisebbséget bármikor meg lehet fosztani azoktól a jogaitól, amelyeket korábban megszerzett egy államban. A homogén nemzetállamokat építő országokat Ukrajna példája arra sarkallhatja, hogy erre az útra lépjenek, ami új európai konfliktusokat eredményezhet. A kárpátaljai jogász Tóth Mihály szerint káosz, diszkrimináció, a magyar nyelv marginalizálása és magyarelleses gyűlöletkeltés lehetnek a következmények.²⁸

Ha ezeket a törvényeket Ukrajnában végrehajtják, akkor egyrészt az ottani kisebbségeket olyan jogaiktól fosztják meg, amelyeket különböző államokban és többféle politikai rendszerben élvezhettek korábban. Másrészt Ukrajna mint fiatal önálló ál-

25 A hozzáadó nyelvpedagógia célja egy új nyelv (vagy nyelvváltozat) megtanítása oly módon, hogy a diák eredeti nyelve (vagy nyelvváltozata) ne sérüljön. Az így tanult új nyelv(változat) a régit nem kiiktatja, hanem ahhoz hozzáadódik, a gyermek nyelvi repertoárja ezáltal bővül. Ezzel ellentétben a felcserélő nyelvpedagógia, amikor az új nyelvet úgy sajátíttatják el, hogy az a régit felcserélje. Az új nyelv megtanítása a régi kiiktatásával együtt zajlik.

26 Tove Skutnabb-Kangas: *Theme 1, Human Rights and Minority Language Education – (Original Version)*. United Nations Forum on Minority Issues, 12th session, 27–29 November 2019, Palais des Nations, Geneva, Switzerland, 2019b. 1.

27 Aneta Pavlenko: Multilingualism in Post-Soviet Successor States. *Language and Linguistics Compass*, 7. (2013), 4. 267–268.

28 Lengyel János: Törvénnyel az anyanyelv ellen. Beszélgetés dr. Tóth Mihállyal. *Magyar Napló*, (2020), 3. 43.

lam olyan jogoktól fosztja meg a kisebbségeit, amelyeket maga is élvezett, amikor korábban az ukránok voltak kisebbségben.

A nyelvi emberi jogok és a biztonságpolitika szembeállítására csak pusztító hatású lehet. Viszont ezeknek a jogoknak és a biztonságpolitikai érdekeknek együttes érvényesítése lehetséges, és ez a konfliktuskezelés legjobb módja. A nagy kérdés az, hogy miként lehet rávenni a hatalom embereit arra, hogy hallgassanak a nyelvészekre.

Irodalomjegyzék

- Brenzovics, László – László Zubánics – Ildikó Orosz – Mihály Tóth – Karolina Darcsi – István Csernicskó: *The Continuous Restriction of Language Rights in Ukraine*. Berehovo–Uzhhorod, 2020. Online: https://hodinkaintezet.uz.ua/wp-content/uploads/2020/04/THE-CONTINUOUS-RESTRICTION-OF-LANGUAGE-RIGHTS-IN-UKRAINE_merged.pdf
- Csernicskó, István – Csilla Fedinec: Four Language Laws of Ukraine. *International Journal on Minority and Group Rights*, 23. (2016), 4. 560–582. Online: <https://doi.org/10.1163/15718115-02401004>
- Csernicskó, István – Kornélia Hires-László – Zoltán Karmacsi – Anita Márku – Réka Máté – Enikő Tóth-Orosz: *Ukrainian Language Policy Gone Astray*. Törökbálint, Termini Egyesület, 2020. Online: www.researchgate.net/publication/340902146_Ukrainian_language_policy_gone_astray
- Csernicskó, István – Mihály Tóth (szerk.): *The Right to Education in Minority Languages: Central European Traditions and the Case of Transcarpathia*. Uzhhorod, Autdor-Shark, 2019. Online: www.researchgate.net/publication/332556082_THE_RIGHT_TO_EDUCATION_IN_MINORITY_LANGUAGES_Central_European_traditions_and_the_case_of_Transcarpathia
- Csernicskó, István – Miklós Kontra: The Linguistic Human Rights Plight of Hungarians in Ukraine. In Tove Skutnabb-Kangas – Robert Phillipson (szerk.): *The Handbook of Linguistic Human Rights*. Oxford, Wiley–Blackwell (megjelenés alatt).
- EBESZ: *A nemzeti kisebbségek oktatási jogairól szóló hágai ajánlások és értelmező megjegyzések* (1996. október). Online: www.osce.org/files/f/documents/6/1/32186.pdf
- Fiala-Butora, János: Implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities and the European Language Charter: Unified Standard or Divergence? *Hungarian Journal of Minority Studies*, 2. (2018), 7–21. Online: <https://real.mtak.hu/105486/>
- Fiala-Butora, János: The Controversy over Ukraine's New Law on Education: Conflict Prevention and Minority Rights Protection as Divergent Objectives? *European Yearbook of Minority Issues*, 17. (2020), 1. 233–261. Online: https://doi.org/10.1163/22116117_01701011
- Grin, François: Language Planning and Economics. *Current Issues in Language Planning*, 4. (2003), 1. 1–66. Online: <https://doi.org/10.1080/14664200308668048>
- Hungary to Block Ukraine's NATO Membership over Language Law. *Reuters*, 2019. december 4. Online: www.reuters.com/article/us-ukraine-nato-hungary/hungary-to-block-ukraines-nato-membership-over-language-law-idUSKBN1Y823N
- Kontra Miklós: Nyelvi genocidium az oktatásban a Kárpát-medencében. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 11. (2009), 4. 67–76. Online: http://epa.oszk.hu/00000/00033/00039/pdf/szemle_2009_4_kontra-miklos.pdf
- Kontra Miklós: *Felelős nyelvészet*. Budapest, Gondolat, 2019.

- Kontra, Miklós – Robert Phillipson – Tove Skutnabb-Kangas – Tibor Várady (szerk.): *Language: A Right and a Resource, Approaching Linguistic Human Rights*. Budapest, CEU Press, 1999. Online: <https://doi.org/10.1515/9789633865217>
- Lengyel János: Törvényrel az anyanyelv ellen. Beszélgetés dr. Tóth Mihállyal. *Magyar Napló*, (2020), 3. 38–43.
- Molnár Zoltán: Az összes európai ország szemelvénye a migránsok és menekültek jogainak megtiprása felett. *24.hu*, 2021. május 12. Online: <https://24.hu/kulfold/2021/05/12/az-osszes-europai-oroszag-szemelvénye-huny-a-migransok-es-menekultek-jogtiprasa-felett/>
- Nagy, Noémi: Language Rights of European Minorities in the Administration of Justice, Public Administration and Public Services. International Developments in 2019. *European Yearbook of Minority Issues*, 18. (2021), 1. 113–140. Online: https://doi.org/10.1163/22116117_01801006
- Pavlenko, Aneta: Multilingualism in Post-Soviet Successor States. *Language and Linguistics Compass*, 7. (2013), 4. 262–271. Online: <https://doi.org/10.1111/lnc3.12024>
- Phillipson, Robert – Tove Skutnabb-Kangas: Introduction to Volume 4. Language Rights: Challenges in Theory and Implementation. In Tove Skutnabb-Kangas – Robert Phillipson (szerk.): *Language Rights*. Volume 4. London – New York: Routledge, 2017. 1–13.
- Skutnabb-Kangas, Tove: *Bilingualism or Not: The Education of Minorities*. Clevedon, Multilingual Matters, 1988.
- Skutnabb-Kangas, Tove: *Linguistic Genocide in Education – or Worldwide Diversity and Human Rights?* Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum, 2000. Online: <https://doi.org/10.4324/9781410605191>
- Skutnabb-Kangas, Tove: *How (Unnecessary) Political Tension Leads to Confusion, Controversies, Contradictions, Inconsistencies and, Ultimately, Lack of Linguistic Human Rights in Education*. Invited Comments Prepared for the Council of Europe Conference “Filling the Frames” to Mark the 5th Anniversary of the Entry into Force of the Framework Convention on the Protection of National Minorities, Strasbourg, 30–31 October 2003.
- Skutnabb-Kangas, Tove: Afterword. In István Cserniczkó – Mihály Tóth (szerk.): *The Right to Education in Minority Languages: Central European Traditions and the Case of Transcarpathia*. Uzhhorod, Autdor-Shark, 2019a. 68–71.
- Skutnabb-Kangas, Tove: *Theme 1, Human Rights and Minority Language Education – (Original Version)*. United Nations Forum on Minority Issues, 12th session, 27–29 November 2019, Palais des Nations, Geneva, Switzerland, 2019b. Online: www.tove-skutnabb-kangas.org/en/Freedom-of-speech-denied-at-the-UN.html#original
- Skutnabb-Kangas, Tove – Robert Dunbar: Indigenous Children’s Education as Linguistic Genocide and a Crime against Humanity? A Global View. *Gáldu Čála, Journal of Indigenous Peoples Rights*, (2010), 1. Online: www.researchgate.net/publication/278033737_Indigenous_Children’s_Education_as_Linguistic_Genocide_and_a_Crime_Against_Humanity_A_Global_View
- Skutnabb-Kangas, Tove – Robert Phillipson (szerk.): *Linguistic Human Rights: Overcoming Linguistic Discrimination*. Berlin, Mouton de Gruyter, 1994. Online: <https://doi.org/10.1515/9783110866391>
- Skutnabb-Kangas, Tove – Robert Phillipson (szerk.): *The Handbook of Linguistic Human Rights*. Oxford, Wiley–Blackwell, (megjelenés alatt)
- Thomas, Wayne P. – Virginia P. Collier: *A National Study of School Effectiveness for Language Minority Students’ Long-Term Academic Achievement*. George Mason University, CREDE (Center for Research on Education, Diversity & Excellence), 2002. Online: www.thomasandcollier.com/assets/2002_thomas-and-collier_2002-final-report.pdf

- Tomaševski, Katarina: Has the Right to Education a Future Within the United Nations? A Behind-the-Scenes Account by the Special Rapporteur on the Right to Education 1998–2004. *Human Rights Law Review*, 5. (2005), 2. 205–237. Online: <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngi014>
- Wardyn, Łukasz – Jan Fiala: The 2009 Amendment of the Slovakian State Language Law and its Impact on Minority Rights. *Polish Yearbook of International Law*, 29. (2009), 153–173. Online: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.6155fbe0-c9ef-352c-bc00-c9b6185d0bce>